

دوره آموزشی برنامه ممتیکا

دوره سایت فرادرس

جلسه اول

حذف متغیر در برنامه (هر متغیری قبل از این دستور پاک می‌شود).

```
Clear["Global`*"]
```

تنها متغیر a حذف می‌شود.

```
Clear[a]
```

غیرفعال کردن یک دستور:

منوی edit ← Un/comment Section

کلید میانبر : Alt + /

نشان دادن هر متغیری (چه مقدار دهی شده و چه مقدار دهی نشده)

```
Clear["Name`*"]
```

* همیشه باید در اول هر برنامه از دو کد Remove و Clear استفاده کنیم تا در محاسبات مشکلی پیش نیاید.

* در ممتیکا حرف اول همه دستورها باید بزرگ شود.

* روش اجرا دستورهایی در یک سل : Shift + Enter

اجرای دستورهایی همه سل‌ها به صورت یکجا: *Evaluation* → *Evaluate Notebook*

دستور برای مقداردهی یک متغیر:

```
Variable_name = Value
```

برای مثال در کد زیر مقدار ۲ را درون متغیری با نام a قرار می‌دهیم:

```
a = 2
```

مشکلی که این نوع مقداردهی دارد این است که بعد از اجرا سلولی که این کد درون آن است، این مقدار در خروجی چاپ می‌شود. برای اینکه هم مقدار موردنظر در متغیر موردنظر ذخیره شود و هم اینکه در خروجی نمایش داده نشود. دو روش وجود دارد. روش اول:

```
a = 2;
```

روش دیگری که موجود است:

```
a := 2
```

تفاوت این دو دستور باهم این است که در روش اول مقدار حساب و ذخیره می‌شوند. ولی در روش دوم مقدار حساب نمی‌شود تا زمانی که از آن در جایی استفاده شود

روش متوقف کردن برنامه در حال اجرا:

Local Quit kernel Evaluation

جواب سوال پرسیده شده: Quit

* هر دستور در ممتیکا باید در براکت ([]) نوشته شود:

```
Sin[x] , Clear[c]
```

دستورهای پایه ریاضی

برای این بخش دو متغیر از قبل تعریف می‌کنیم:

```
a = 5
```

```
b = 8
```

دستور جمع:

```
a + b      Out : 13
```

دستور تفریق:

```
a - b      Out : -3
```

دستور ضرب:

```
a * b      Out : 40
```

دستور تقسیم (روش اول):

```
1 a / b Out : 5 / 8
```

دستور تقسیم (روش دوم):

```
1 a/b Out : 5 / 8
```

نحوه خروجی گرفتن با دقت موردنظر:

```
1 N[expression] e.g: N[1/3] Out: 0.333
2 N[expression , accuracy] e.g: N[1/3 , 10] Out: 0.3333333333
```

برای نوشتن این روش پس از نوشتن صورت تقسیم (در این مثال a / b) Ctrl + / را می‌زنیم.
روش تایپ کردن فرمول‌های خاص:
Palettes → *BasicMathAssistant*
استفاده از حروف یونانی و اسمبل‌ها در این قسمت نیز موجود است.
هر گزینه کلید میانبر مخصوص خود را دارد. برای آشنایی با کلید میانبر هر گزینه، روی گزینه کمی نگه دارید.
* خطای ۱۰۴۲: ایجاد اشکال در دستور وارد شده، مثال:

```
1 W = W + 1 , W = W1 + 1
```

روش دیگر برای نوشتن این عبارت: در این حالت کنترلی در تعداد اعشار نداریم.

```
1 1 / 3 // N
```

جلسه دوم : معرفی توابع
تابع رادیکال:

```
1 Sqrt[4] Out: 2
2 Sqrt[x**2] Out:  $\sqrt{x^2}$ 
```

تابع ساده سازی (Simplify):

```
1 Simplify[%, x > 0] Out: +x
2 Simplify[%, x < 0] Out: -x
```

در این مثال نماینده آخرین خروجی است.
تابع نمایی:

```
1 Exp[x] Out: e**x e = 2.7
2 Exp[2] Out: e**2
3 Exp[2] // N Out: 7.38906
```

تابع جزء صحیح:

```
1 Floor[2.3] Out: 2
```

تابع قدرمطلق:

```
1 Abs[-2] Out: 2
2 Abs[-x] Out: Abs[x]
```

* در مثال دوم این کد، خروجی از تابع بیرون در نمی‌آید چون x می‌تواند منفی و چیزهای دیگر باشد.
تابع علامت:

```
1 Sign[{-2, 0, 3}] Out: {-1, 0, 1}
```

تابع فاکتوریل (روش اول):

```
1 x = 5
2 Facorial[x] Out: 120
```

تابع فاکتوریل (روش دوم):

```
1 x! Out: 120
```

تابع لگاریتم:

```
1 Log[x] Out: Log[x]
```

زمانی که برای الگوریتم پایه تعریف نکنیم، نرم افزار به صورت خودکار پایه را عدد نپر (E یا $x \ln$) قرار می دهد.

```
1 Log[E] Out: 1
```

تعریف پایه الگوریتم:

```
1 Log[a , x] a is The base of the logarithm
2 Log[10 , 1000] Out: 3
```

توابع مثلثاتی:

```
1 Sin[x] e,g: Sin[Pi/3] Out: sqrt[3] / 2
2 Cos[x]
3 Tan[x]
4 Cot[x]
5 ArcSin[x]
6 ArcTan[x]
```

به صورت دیفالت مقدار محاسبه این توابع به صورت رادیان است، اگر بخواهیم نرم افزار خاص درجه موردنظر را حساب کند، این گونه عمل می کنیم:

```
1 Sin[30 Degree] Out: sqrt[3] / 2
2 Sin[30 Degree] // N Out: 0.5
```

توابع هیپربولیک

```
1 Sinh[x]
2 Cosh[x]
3 Coth[x]
```

تابع تولید اعداد تصادفی
برای اعداد حقیقی:

```
1 RandomReal[{-2, 2}, 5] Out: {1.31496, 0.0146972, -1.486, -1.93584, 0.638742}
2 RandomReal[{-2, 2}, {2, 5}] Out: {{1.86401, -1.47587, 0.0531725, 1.73636, 0.243321},
3 {1.50354, 0.924516, 1.60522, 0.870081, -1.22427}}
```

در مثال اول پنج عدد تصادفی در بازه ۲، -۲ انتخاب می شوند.
در مثال دوم دو دسته پنج تایی عدد تصادفی در بازه ۲، -۲ انتخاب می شوند.
برای اعداد صحیح:

```
1 RandomInteger[{-2, 2}, 5] Out: {-2, 0, 1, 2, -2}
```

پنج عدد صحیح تصادفی در بازه ۲، -۲ انتخاب می شوند.
تبدیل عدد به عامل های اول:

```
1 FactorInteger[10] Out: {{2, 1}, {5, 1}} 10 = 2^1 * 5^1
```

به توان رساندن:

```
1 Superscript[2, 3] Out: Superscript[2,3]
2 Superscript @@ {2, 3} Out: Superscript[2,3]
3 Superscript @@@ {{2, 3}, {6, 5}} Out: {Superscript[2,3], Superscript[6,5]}
4 Superscript @@ {{2, 3}, {4, 5}} Out: Superscript[{2, 3},{4, 5}]
```

```
1 CenterDot[x, y] Out: x\[CenterDot]y
2 CenterDot @@ (Superscript @@@ (FactorInteger[15])) Out: Superscript[3,1]\[CenterDot]
Superscript[5,1]
```

کوچکترین مضرب مشترک

```
1 LCM[5, 6]
```

بزرگترین تقسیم الیه مشترک

```
1 GCD[15, 9]
```

باقی مانده

```
Mod[15 , 2]
```

خارج قسمت

```
Quotient[15, 3]
```

ترکیب

```
Binomial[15, 3]
```

دلتا دیراک

```
DiracDelta[x]
DiracDelta[x] // TraditionalForm Out: \[Delta](x)
```

دلتا کراینیکر

```
DiracDelta[m, n] // TraditionalForm
```

اعداد مختلط:

```
z = x + I y Out: x + I y
Re[z] Out: -Im[y] + Re[x]
```

برای تعریف کردن قسمت موهومی و واقعی اعداد مختلط:

```
Refine[Re[z], Element[{x, y}, Reals]] Out: x // Real Part
Refine[Im[z], Element[{x, y}, Reals]] Out: y // Imaginary Part
```

مزدوج گیری (مختلط):

```
Conjugate[z] Out: Conjugate[x] - I Conjugate[y]
```

ریفاین کردن

```
Refine[Conjugate[z], Element[{x, y}, Reals]] Out: x - I y
```

تعریف تابع دلخواه:

```
F[x_] = x^2 + 1 Out: 1 + x^2
F[3] Out: 10
Map[F, {2, 3}] Out: {5, 10}
F /@ {2, 3} Out: {5, 10}
```

برای تعریف توابع چند متغیره:

```
G[x_, y_] = x + y + 2 Out: 2 + x + y
G[{2, 3}, {5, 6}] Out: {9, 11}
```

جلسه سوم : محاسبات جبری و مثلثاتی، سری ها بسط یک عبارت

```
(x + 1)^3 Out: (1 + x)^3
Expand[(x + 1)^3] Out: 1 + 3 x + 3 x^2 + x^3
(x + 1)^3 // Expand Out: 1 + 3 x + 3 x^2 + x^3
Expand[(a + b)^2*(x + 1)^2] Out: a^2 + 2 a b + b^2 + 2 a^2 x + 4 a b x + 2 b^2 x
+ a^2 x^2 + 2 a b x^2 + b^2 x^2
```

همانطور که مشاهده می شود در مثال آخر کدهای بالا هر دو جمله بسط داده می شوند. گاهی نیاز است که تنها یکی از این جملات بسط داده شود. برای این کار:

```
Expand[(a + b)^2*(x + 1)^2, x] Out: (a + b)^2 + 2 (a + b)^2 x + (a + b)^2 x^2
```

همانطور که مشاهده می شوند فقط جمله ای که در آن x وجود دارد، بسط داده خواهد شد.
فاکتورگیری

```
Factor[x^4 + x^2 + x] Out: x (1 + x + x^3)
Factor[x^4 + x^2] Out: x^2 (1 + x^2)
```

به مثال زیر توجه کنید:

```

۱ y = x^4 + x^2 + x
۲ x = a + b
۳ Factor[y]      Out: (a + b) (1 + a + a^3 + b + 3 a^2 b + 3 a b^2 + b^3)

```

همانطور که مشاهده می‌شود در این کد، از (a) + (b) فاکتور گرفته می‌شود.
ساده کردن یک عبارت کسری

```

۱ Cancel[(x^2 - 1)/(x - 1)]      Out: 1 + x

```

تجزیه کسر به کسرهایی جزئی

```

۱ Apart[1/((1 + x)*(5 + x))]      Out: 1/(4 (1 + x)) - 1/(4 (5 + x))
۲ Expand[(1 + x)*(5 + x)]          Out: 5 + 6 x + x^2
۳ Apart[1/%]                       Out: 1/(4 (1 + x)) - 1/(4 (5 + x))

```

بسط عبارات مثلثاتی و تبدیل آن‌ها به عبارت نهایی

```

۱ Cancel[Sin[2*x]/Sin[x]]          Out: Csc[x] Sin[2 x]
۲ Cancel[Sin[2*x]/Sin[x], Trig -> True] Out: 2 Cos[x]

```

ساده سازی عبارتهای مثلثاتی

```

۱ TrigFactor[Cos[x + y] + Sin[x]*Sin[y]]      Out: Cos[x] Cos[y]

```

بسط عبارتهای مثلثاتی

```

۱ TrigExpand[Cos[x + y]]      Out: Cos[x] Cos[y] - Sin[x] Sin[y]
۲ TrigExpand[Sin[2*x]]        Out: 2 Cos[x] Sin[x]

```

تبدیل عبارتهای مثلثاتی درجه‌های بالاتر به عبارت خطی

```

۱ TrigReduce[2*(Cos[x])^2]      Out: 1 + Cos[2 x]
۲ TrigReduce[(Cos[x])^3]        Out: 1/4 (3 Cos[x] + Cos[3 x])

```

تبدیل عبارتهای مثلثاتی به نمایی و برعکس

```

۱ TrigToExp[Cos[x]]      Out: E^(-I x)/2 + E^(I x)/2
۲ ExpToTrig[Exp[Ix]]     Out: Cosh[Ix] + Sinh[Ix]

```

ساده سازی عبارتها

نکته: در نرم افزار متمتیکا در دو حالت زیر ضرب تعریف می‌شود:
۱) بین دو عبارت علامت ضرب "*" قرار گیرد.
۲) بین دو عبارت اسپیس گذاشته شود.

```

۱ Simplify[(x - 1) (x + 1) (x^2 + 1) + 1]      Out: x^4
۲ Simplify[(Sin[x])^2 + (Cos[x])^2]            Out: 1
۳ FullSimplify[Cosh[x] - Sinh[x]]              Out: E^-x

```

نکته ۱: FullSimplify از Simplify قوی‌تر است. کارایی هر دو یکی است.

نکته ۲: گاهی باید برای ساده سازی یک عبارت، ابتدا باید آن Expand شود یا در کسرها از Cancel استفاده شود.
سری (مجموعه‌ها)

```

۱ Sum[Sin[i x], {i, 1, 5}]      Out: Sin[x] + Sin[2 x] + Sin[3 x] + Sin[4 x] + Sin[5 x]
۲ Sum[i, {i, 1, n}]             Out: 1/2 n (1 + n)
۳ Sum[i^2, {i, 1, n}]           Out: 1/6 n (1 + n) (1 + 2 n)
۴ Sum[Sin[i x], {i, 1, 10, 2}] Out: Sin[x] + Sin[3 x] + Sin[5 x] + Sin[7 x] + Sin[9 x]

```

روش دیگر: با استفاده از کلید میان ESC + Sum + ESC می‌توان این نماد را رسم کرد.

$$\sum_{i=1}^n i$$

$$\sum_{i=1}^5 i^2$$

خروجی کدهای تصویر بالا:

```
1 Out1: 1/2 n (1 + n)
2 Out2: 55
```

حاصل ضرب:

```
1 Product[Sin[i x], {i, 1, 10}] Out: Sin[x] Sin[2 x] Sin[3 x] Sin[4 x] Sin[5 x]
2 Sin[6 x] Sin[7 x] Sin[8 x] Sin[9 x] Sin[10 x]
3
4 Product[Sin[i x], {i, 1, 10, 2}] Out: Sin[x] Sin[3 x] Sin[5 x] Sin[7 x] Sin[9 x]
```

روش دیگر: با استفاده از کلید میان ESC + Prod + ESC می‌توان این نماد را رسم کرد.

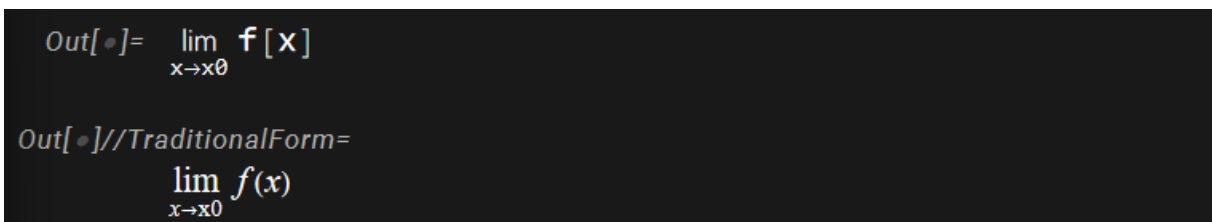
خروجی کد تصویر بالا:

```
1 Out: 120
```

جلسه چهارم : حد، مشتق و انتگرال
بخش اول - محاسبه حد

```
1 Limit[f[x], x -> x0]
2 Limit[f[x], x -> x0] // TraditionalForm
```

خروجی کد بالا به شکل زیر می‌باشد:

مثالی دیگر:

```
1 Limit[Sin[x]/x, x -> 0] Out: 1
```

نکته: اگر یک عبارت حد چپ و راست برابر نداشته باشد، حد ندارد و در نرم‌افزار پیامی طبق این مفهوم می‌آید.

```
1 Limit[1/x, x -> 0] Out: Indeterminate
```

همچنین می‌توانیم حد چپ و راست را به صورت جداگانه برای یک عبارت حساب کنیم. به مثال زیر توجه کنید.
حد چپ : از سمت مقادیر کمتر از صفر به سمت صفر

```
1 Limit[1/x, x -> 0, Direction -> 1] Out: -Infinity
```

حد چپ : از سمت مقادیر بیشتر از صفر به سمت صفر

```
1 Limit[1/x, x -> 0, Direction -> -1] Out: Infinity
```

بخش دوم - مشتق
برای انجام عمل مشتق در برنامه می‌توان به دو صورت زیر اقدام کرد:

```
1 Derivative[n][f][x + 1]
2 D[f[x], {x, n}]
```

که خروجی کد بالا به شکل زیر در ترمینال نمایش داده خواهد شد:

$$\text{Out}[.] = f^{(n)}[1 + x]$$

$$\text{Out}[.] = f^{(n)}[x]$$

نکته: در کد دوم پارامتر $f(x)$ تابع موردنظر براش مشتق گرفتن، پارامتر x متغیری که می‌خواهیم طبق آن مشتق گیری انجام دهیم و پارامتر n تعداد مشتق است. به مثال زیر توجه کنید:

```
1 D[(Sin[x])^10, x] Out: 10 Cos[x] Sin[x]^9
```

در این مثال تابع $\sin(x)$ به عنوان تابع ما و x به عنوان پارامتر مشتق‌گیری قرار داده شده است. توجه شود که پارامتر n در این مثال مشخص نشده و به پیش‌فرض ۱ در نظر گرفته می‌شود. مشتق جزئی:

```
1 D[f[x, y], x, y]
2 D[f[x, y], {x, 2}, {y, 3}]
```

خروجی آن در ترمینال به شکل زیر است:

$$\text{Out}[.] = f^{(1,1)}[x, y]$$

$$\text{Out}[.] = f^{(2,3)}[x, y]$$

مثال کاربردی:

```
1 D[x^3 + y^2, {x, 2}, {y, 1}] Out: 0
```

بخش سوم - انتگرال گیری

```
1 Integrate[f[x], x]
```

که خروجی آن در ترمینال به صورت زیر نمایش داده می‌شود:

$$\text{Out}[.] = \int f[x] dx$$

یک مثال از انتگرال نامعین:

```
1 Integrate[Sin[x], x] Out: -Cos[x]
```

انتگرال دوگانه نامعین:

```
1 Integrate[f[x, y], x, y]
```

که خروجی آن در ترمینال به صورت زیر نمایش داده می‌شود:

$$\text{Out}[.] = \iint f[x, y] dy dx$$

یک مثال از انتگرال دوگانه نامعین:

```
Integrate[x*y + 1 , x, y] Out: x y + (x^2 y^2)/4
```

انتگرال معین:

```
Integrate[1/(x^3 + 1), {x, 0, 1}] Out: 1/18 (2 Sqrt[3] \[Pi] + Log[64])
```

نکته: جواب انتگرال گیری‌های معین است.
یک مثال از انتگرال دوگانه معین:

```
Integrate[x*y + 1, {x, 0, t}, {y, -x, x}] Out: t^2
```


انتگرال‌های عددی:

```
NIntegrate[Sin[Sin[x]], {x, 0, 4}] Out: 1.45747
```

اما چرا از این روش استفاده می‌شود. بیاید از روش قبل انتگرال بالا را حساب کنیم:

```
Integrate[Sin[Sin[x]], {x, 0, 4}]
```

خروجی به شکل زیر خواهد بود:

$$\text{Out}[•] = \int_0^4 \text{Sin}[\text{Sin}[x]] \, dx$$

دلیل آن بر این است که این انتگرال به صورت بسته با توابع ابتدایی بیان‌شدنی نیست. همین است که Integrate در Mathematica معمولاً جواب نمادین برنمی‌گرداند.
یک مثال دیگر:

```
a = 2 ;  
NIntegrate[a*Sin[Sin[x]], {x, 0, 4}] Out: 2.91494
```